

УДК 347.4(44) «08/19»(075)

Б. Тищик, М. Сирко

## Вплив Цивільного кодексу Франції 1804 р. на правове регулювання цивільних відносин у Буковині та Галичині

У статті досліджено вплив Цивільного кодексу Франції на законодавство Румунії та Польщі, правове регулюванні у Галичині та Буковині. Зроблено висновки, що Цивільний кодекс Франції 1804 р. відіграв важливу роль, хоча його вплив був не прямим, а опосередкованим. У Румунському та Польському цивільному законодавстві знайшли відображення основоположні принципи, багато з яких закріплені і у сучасному цивільному законодавстві України. Не знайшли підтримки ні у румунському, ні у польському суспільстві норми щодо світського характеру шлюбу. Тому у сімейному праві обох держав збережено релігійний характер шлюбу, що відповідає цивільно-правовій традиції румунського та польського народів.

**Ключові слова:** Цивільний кодекс Франції 1804 р., цивільні правовідносини, Буковина, Галичина, Румунія, Польща, цивільно-правова традиція.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Одним із найбільш передових нормативно-правових актів в історії становлення цивільного права у світі був Цивільний кодекс Франції 1804 р., який спричинив суттєві зміни в правовому регулюванні цивільних відносин не лише у Франції, але й у багатьох інших державах Європи. Чимало норм та інститутів цього Кодексу діяли у ХІХ – на початку ХХ ст. й на українських землях Галичини та Буковини, опосередковано впливаючи на цивільні правовідносини цих земель через законодавство Австрії, Польщі та Румунії. Таке специфічне взаємне проникнення принципів та інститутів права різних європейських держав, наявність власних соціокультурних та релігійних традицій відображалися на правозастосуванні на території етнічних українських земель. Це спонукає до наукового дослідження впливу Цивільного кодексу Франції 1804 р. на правове регулювання цивільних відносин у Буковині та Галичині.

**Метою даної статті** є виокремлення тих положень Цивільного кодексу Франції 1804 р., які застосувались на українських землях Галичини та Буковини, а також аналіз їхнього впливу на українську цивільно-правову традицію.

**Аналіз досліджень цієї проблеми.** Окремі аспекти даної проблеми раніше розглядалися у працях таких українських та зарубіжних учених, як І. Бойко, Л. Бостан, С. Бостан., В. Кульчицький, М. Никифорак, Є. Харитонов, Ю. Бардах, Є. Ейстер, Х. Камінський, Г. Коніц, К. Суйка-Зелінська та інші.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Цивільний кодекс Франції 1804 р. був результатом довготривалої еволюції французького цивільного права, яка набула значної динамічності від початку революційних подій 1789 р. і вилилася в нові форми правового буття. Кодекс розробляли учені, які були цивілістами-практиками – Жан Порталіс, Франсуа Тронше, Біго де Преаменю та Жак Маваль. Саме тому він мав важливе практичне значення, а його положення не були декларативними. Ця практична складова, на наш погляд, зумовила широке застосування Кодексу не лише у Франції, але й у багатьох інших європейських державах.

Зокрема, як справедливо стверджували дослідники, Кодекс мав значний вплив на кодифікацію цивільного законодавства Австрії. Імператор Леопольд II у 1790 р. створив «придворну комісію з питань законів», завданням якої була розробка нового цивільного кодексу. Ця робота завершилася у 1796 р. Однак перед початком застосування Кодексу в усій Австрійській імперії потрібно було перевірити його ефективність та виявити недоліки спочатку хоч би в окремих регіонах країни. Це було зроблено імператорським патентом від 13 лютого 1797 р., коли Кодекс було впроваджено у Західній Галичині, а придворним декретом від 8 вересня 1797 р. – і у Східній [6, с. 47].

Таким чином, впроваджений спочатку у Галичині кодифікований нормативно-правовий акт став основою для подальшого вдосконалення австрійського цивільного законодавства. Проект Кодексу передали на розгляд особливих провінційних комісій, які мали право подавати зауваження і пропозиції. Придворна комісія розглядала Кодекс ще тричі на основі подальших експертиз – у 1801–

1806, 1808 і 1810 рр. Австрійські кодифікатори узагальнили досвід застосування Кодексу в Галичині, розглянули пропозиції провінційних комісій, а також проаналізували хід і наслідки кодифікації цивільного права у Франції. Оновлений, вдосконалений, перевірений на практиці Цивільний кодекс Австрії був уведений в дію 1 січня 1812 р. для Австрії, Галичини, Володимирії (Лодомерії) та Буковини; 1 листопада 1815 р. – для округів Велічки та Подгужи; 1 лютого 1816 р. – для Тернопільщини. Патентом від 23 березня 1852 р. було передбачено особливий порядок введення в дію австрійського цивільного кодексу для Кракова – він був введений в дію частинами: 20 квітня 1852 р. щодо прав подружжя і 29 вересня 1855 р. – як цілісний документ [1, с. 269-271].

Тривалий період впровадження в дію Цивільного кодексу в Австрійській імперії мав важливе практичне значення. Кодекс спочатку застосовувався на окремій території імперії (у Галичині) та мав експериментальний характер. Лише після дослідження практики його застосування, вдосконалення та усунення недоліків, він був впроваджений у дію в інших регіонах імперії. Цей історико-правовий досвід може бути корисним і для України. Адже, можливо, доцільніше впроваджувати деяке законодавство з метою експерименту в окремих областях держави, особливо якщо воно передбачає радикальні зміни. У такому випадку можна буде виявити його недоліки та усунути їх до того, як вони призведуть до незворотних негативних наслідків для держави, економіки чи суспільства.

Австрійський цивільний кодекс, як і Цивільний кодекс Франції, здійснював правове регулювання виключно цивільних правовідносин, що відрізняє його від Пруського земського уложення 1794 р. [8, с. 18]. Спільною для обох кодексів була інституційна система кодифікації, яка була використана під час їхньої розробки [11, с. 392; 1, с. 272]. Ця система кодифікації походить з Давнього Риму, а її автором був видатний римський юрист Гай. Він написав відому юридичну працю «Інституції», яка складалася із трьох трактатів: про особи, про речі та про позови [10, с. 131]. Відтак, інституційна система передбачає поділ кодексу на частини за предметним критерієм без виділення загальної частини. Альтернативою інституційної системи кодексу є пандектна система кодифікації, яка передбачає наявність загальної та особливої частин кодексу [9, с. 115-116].

Обидва досліджуваних Кодекси склалися зі вступу та трьох книг, поділ яких за предметним критерієм зумовлював наявність спільних рис та свідчив про запозичення австрійськими кодифікаторами французького правотворчого досвіду. Так, перша частина австрійського кодексу отримала назву «Про правове становище особистості», друга – «Про речове право», третя – «Про норми, що застосовуються одночасно для регулювання як правового становище осіб, так і речового права», що нагадує систему інституцій Гая [13, с. 11-12]. Цивільний кодекс Франції також складався з вступу та трьох книг – «Про осіб», «Про майно і різні види власності», «Про способи набуття власності».

Однак не усі положення французького цивільного кодексу знайшли своє відображення в Австрійському кодексі. Якщо Цивільний кодекс Франції відображав потреби нового пост-революційного суспільства, то Австрійський кодекс був компромісом капіталістичного та феодального права [5, с. 247]. Тому, хоча в Австрійському цивільному кодексі 1811 р. і були відображені важливі засадничі ідеї, які ми спостерігаємо й у Цивільному кодексі Франції 1804 р., однак відмінностей між ними значно більше.

Суттєві відмінності проявились, зокрема, у правовому регулюванні інститутів права власності та шлюбу. Так, Цивільний кодекс Франції 1804 р. виділяв три форми права власності залежно від суб'єктів права: 1) приватна; 2) державна (власність народу); 3) комунальна (власність громади) [2, с. 499]. Аналіз французького цивільного кодексу в частині правового регулювання права власності дає можливість зробити висновок про застосування принципу рівності усіх трьох форм власності та рівність власників незалежно від соціального становища. Це, на нашу думку, сприяло розвитку французької економіки та економічному зростанню тих країв, які застосовували зазначені норми.

Австрійський цивільний кодекс, який діяв у Галичині та Буковині, окрім державної, комунальної та приватної форм власності вирізняв також власність монарха [22, с. 796]. На наш погляд, він недостатньо сприяв реформуванню відносин власності та був вигідним, перш за все, поміщикам та підприємцям, оскільки надавав їм значні повноваження для подальшого визискування та експлуатації селян і робітників. Право приватної власності поміщиків мало привілейований характер порівняно з правом власності селян. Окрім цього, поміщики й надалі залишалися власниками землі (аж до 1848 р., коли в Австрії було скасовано кріпацтво і право на землю отримали й селяни) та не сплачували за неї податків. Лише наприкінці XVIII ст. поміщицькі землі почали обкладатися податками, однак ці податки були значно нижчими, ніж податки з земель, які були у власності селян [6, с. 49]. А це означало, що про рівність права власності селян та дворян на той час не могло бути й мови, що суттєво відрізняє австрійське цивільне законодавство від французького.

В Австрійському цивільному кодексі 1811 р. зберігся також церковний шлюб, хоча при його розробці й брали до уваги норми сімейного права з французького кодексу, у якому інститут шлюбу виведено із сфери регулювання канонічного права [6, с. 48]. Зрештою обов'язок реєструвати церковний шлюб закріплений і у сучасному австрійському цивільному законодавстві, що слід розглядати як вплив австрійської цивільно-правової традиції. Проте сьогодні у багатьох державах світу (зокрема, у Франції, Голландії, Бельгії, Німеччині, Швейцарії, Угорщині, Португалії та ін.) [7, с. 138], у тому числі й в Україні (згідно з ч. 3 ст. 21 Сімейного кодексу України) реєстрацію шлюбу здійснюють державні органи, а не церква. Тож шлюб має виключно цивільний характер.

Положення Австрійського цивільного кодексу поширювали дію на Буковину аж до 1918 р., коли внаслідок розпаду Австро-Угорщини її землі було приєднано до Румунії [3, с. 30-31], де на той час уже діяв Румунський цивільний кодекс 1864 р.

Румунський цивільний кодекс складався з 1914 статей, які здебільшого були запозичені з Цивільного кодексу Франції 1804 р. За своєю структурою, Румунський цивільний кодекс був подібним до французького. Він був побудований за інституційною системою та складався з преамбули й трьох книг – «Про осіб», «Про рухоме майно та нерухомість», «Про різні способи набуття власності» [17, с. 151-152].

У Румунському цивільному кодексі знайшли відображення норми Цивільного кодексу Франції щодо права власності (поділу майна на рухоме та нерухоме, рівність державної, комунальної та приватної форм власності, свобода договору) [15, art. 644-1914]. Особливу увагу в Кодексі присвячено договорам. В основу усіх положень, які стосувалися договорів, покладено загальну теорію зобов'язань та поняття цивільної відповідальності. Зокрема, у Кодексі вказувалось, що цивільна відповідальність може бути або договірною (виникає як наслідок порушення договірних зобов'язань), або навмисною (впливає із незаконної дії однієї особи, яка наносить шкоду іншій особі); кожна навмисна шкода має бути відшкодована; також передбачалося, що при укладанні договорів діє принцип автономії волі сторін і тому договір може вважатись недійсними через помилку однієї із сторін, введення її в оману чи насильство [15, art. 650-1914].

Загалом, до цього Кодексу увійшла більшість концептуальних положень французького цивільного кодексу. Виняток становили правові норми, які, на думку законодавця, суперечили румунській цивільно-правовій традиції.

Зокрема, у румунський Цивільний кодекс не були включені норми, які регулювали поділ спільного майна подружжя у судовому порядку, арешт боржника тощо. Деякі правові норми Кодексу були запозичені з інших джерел – проекту італійського Цивільного кодексу, бельгійського Закону про іпотеку 1850 р. чи узяті з румунського звичаєвого права (зокрема, щодо врегулювання сімейних відносин, розлучення, опікунства та спадкування майна) [15, с. 18-24].

У Румунському кодексі містились також норми румунського звичаєвого права про обов'язковість церковного вінчання під час укладення шлюбу, про рівність подружжя у праві на розлучення за умови обґрунтування його мотивів [15, art. 209]. Це суттєво відрізняло Румунський цивільний кодекс від французького, який закріплював світський характер шлюбу та дозволяв вимагати розірвання шлюбу з причини подружньої невірності лише чоловікові. Дружина мала право вимагати розлучення лише у тому випадку, коли зрада відбулась у помешканні подружжя [12]. Ця та інші норми Румунського цивільного кодексу, на нашу думку, краще забезпечували рівність подружжя, ніж норми Цивільного кодексу Франції, де відчутна перевага надавалась чоловікові.

У Галичині Австрійський цивільний кодекс 1811 р. продовжував діяти (із деякими змінами) навіть після її приєднання згідно з Ризьким мирним договором 1921 р. до складу Польщі. Лише у 1933 р. більшість його норм втратила чинність внаслідок затвердження польського Зобов'язального кодексу [5, с. 247].

Відновлення незалежної Польської держави (так званої Другої Речі Посполитої) було офіційно проголошено 11 листопада 1918 р. Варто відзначити, що однією з європейських держав, яка чи не найбільше впродовж міжвоєнного періоду підтримувала Другу Річ Посполиту, була Франція [18, с. 160], тож як зауважила польська дослідниця К. Суйка-Зелінська [25, с. 247], відродження незалежності Польщі активізувало її співпрацю з Францією, зокрема, щодо участі французьких вчених у різних сферах правового життя Другої Речі Посполитої, у т. ч. – у сфері кодифікації права.

Одним з першочергових завдань відродженої Польщі була кодифікація цивільного законодавства, яке характеризувалось правовою багатоманітністю та охоплювала норми французького, російського, пруського, австрійського та давнього польського цивільного права. Річ у тім, що до Другої Речі Посполитої увійшли практично всі польські етнічні землі (які до того перебували у складі Росії, Австро-Угорщини та Німеччини), а також західноукраїнські та

західнобілоруські землі [4]. Відтак, постала гостра потреба в уніфікації цивільного законодавства на усіх землях Другої Речі Посполитої.

Одним із основних методів, який використовували польські юристи під час роботи над кодифікацією цивільного законодавства, був компаративістський метод, котрий передбачав порівняння цивільно-правових норм різних країн (насамперед, європейських) й обрання тих з них, які якнайкраще підходили до специфіки нової держави. Особливу роль у цьому процесі відіграло французьке цивільне право. Його тісний зв'язок з польським національним цивільним правом дозволив польським вченим окреслювати цивільне право міжвоєнної Польщі терміном «французько-польське цивільне право» [16, с. 121; 21, с. 447-448; 25, с. 247].

Особливо важливим для нашого дослідження є аналіз польсько-французької співпраці у рамках Кодифікаційної комісії, яка мала на меті розробку нового польського цивільного законодавства. До неї увійшли представники з усіх регіонів Другої Речі Посполитої (участь в комісії вважалася почесним обов'язком). Серед іншого, Кодифікаційна комісія мала секцію цивільного законодавства, до якої входили найвідоміші тогочасні польські цивілісти, найбільше – з Варшавського, Краківського та Львівського університетів, де цивілістика була надзвичайно розвиненим напрямом юридичної науки. Так, референтом проекту загальної частини цивільного права був проф. К. Лутостанський, проекту приватного сімейного права – професори Г. Конік та З. Нагурський, майнового права – проф. Я. Васильковський. Львівський університет у комісії представляв співавтор Зобов'язального кодексу 1933 р. проф. Р. Лонгшам де Бер'є [20, с. 253-257].

Французькі цивілісти теж активно долучались до роботи Кодифікаційної комісії. Найтісніша співпраця між польськими та французькими цивілістами розпочалася з 1926 р. під час розробки Зобов'язального кодексу. Як наслідок, у Кодексі знайшла відображення значна частина норм Цивільного кодексу Франції. Крім того, впродовж міжвоєнного періоду польські юристи, при співпраці з французькими цивілістами, випрацювали низку інших цивільно-правових законів [14, с. 571-575].

Так, у законі від 2 серпня 1926 р. «Про право, характерне для внутрішніх приватних відносин» [26, с. 1120-1122] (Розділ III «Майнове право») містились загальні норми майнового права (у тому числі права власності), властиві для французького цивільного законодавства [26, с. 484]. У ньому знайшла свій вираз ідея рівності усіх форм власності та власників, що була закріплена раніше у французькому цивільному кодексі.

У розділі V цього Закону врегульовувались сімейні правовідносини. Він містив п'ять статей (ст. 13-17), об'єднаних у три підрозділи («Укладення шлюбу», «Особисті й майнові відносини між подружжям», «Розлучення»). У ст. 13 цього розділу обумовлювалося, що форма укладення шлюбу підлягає тому праву, яке має обов'язкову силу у місці укладання шлюбу, проте при цьому бралися до уваги й ті норми права (канонічного, звичаєвого тощо), яких особисто повинно було дотримуватись подружжя [26, с. 484]. Тобто, цими приписами влада Другої Речі Посполитої намагалася поєднати різні думки щодо правової природи шлюбу (зокрема, щодо його світського чи релігійного характеру) й ті розрізнені норми сімейного права, які існували на різних землях Польської держави.

Такий компромісний закон не був сприйнятий польським суспільством, тож сьогодні Польща є однією з держав (поряд із Австрією, Данією, Фінляндією, Норвегією та ін.), де шлюб є дійсним за умови його реєстрації у церкві, тобто має не світський, а релігійний характер [7, с. 138].

Найбільших успіхів Кодифікаційна комісія досягла у сфері зобов'язального права. Указом Президента Другої Речі Посполитої 27 жовтня 1933 р. було прийнято Зобов'язальний кодекс, який набрав чинності 1 липня 1934 р. [23, с. 1449-1493]. У ст. 1 спеціальних «Приписів щодо впровадження Зобов'язального кодексу» відзначалося: «З дня входження у життя Зобов'язального кодексу втрачають обов'язкову силу приписи цивільних кодексів та законів, що їх впроваджували, які стосуються предметів, унормованих у Зобов'язальному кодексі, якщо наведені у ньому приписи не передбачають іншого» [24, с. 357]. Кодекс містив 645 статей, які стосувалися правових норм укладання угод, засвідчення волі, продажу та міни, дарування, найму, кредитування (зокрема, відповідальності боржників та кредиторів), позики, надання послуг, роботи у спілці, ренти, укладання парі тощо [24, с. 221-356]. Окрім цього, Кодекс містив вказівку про продовження дії певних норм Цивільного кодексу Франції, зокрема статей 1123-1125, 1138, 1141, 1166, 1254, 1304-1312, 1314, 1340, 1583, 1595, 1686-1688, 1696-1698 [19, с. 438-439, 442, 453, 459-460, 465, 500-501, 511-512]. Йдеться про статті щодо права укладення договору (ст.ст. 1123-1125), укладення договорів між подружжям (ст. 1595.), продажу спадкового майна (ст. 1688, 1696), визнання угод недійсними або їх розірвання (ст. 1304) та ін.

Таким чином, окремі положення Цивільного кодексу Франції 1804 р. у міжвоєнній Польщі

продовжували діяти без змін, деякі – зі змінами, а деякі були скасовані. Що стосується повної кодифікації польського цивільного законодавства, то вона так і не була завершена. Їй перешкодила Друга світова війна, що розпочалась у 1939 р. Лише після закінчення війни у 1945-1946 рр. цей процес було остаточно завершено (було прийнято низку законів, якими цивільне право уніфікували на території усієї Польщі).

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що Цивільний кодекс Франції 1804 р. відіграв важливу роль у правовому регулюванні цивільних відносин у Галичині та Буковині, хоча його вплив був не прямим, а опосередкованим. У Румунському та Польському цивільному законодавстві знайшли відображення основоположні принципи, що були перейняті з нього: рівність усіх перед законом, поділ майна на рухоме та нерухоме, власність як найважливіше реальне право, рівність усіх форм власності та власників, передача власності як через договори, так і через заповіт, особиста відповідальність особи за свої вчинки, ґрунтування усіх положень, що стосувалися договорів, на загальній теорії зобов'язань та понятті цивільної відповідальності тощо. Багато з цих положень відображені й у сучасному цивільному законодавстві України.

Разом з цим, не знайшли підтримки ні у румунському, ні у польському суспільстві норми щодо світського характеру шлюбу. Тому у сімейному праві обох держав збережено релігійний характер шлюбу, що відповідає цивільно-правовій традиції румунського та польського народів. Враховуючи даний правовий досвід, а також те, що в Україні більшість подружніх пар поєднують державну реєстрацію та релігійний обряд шлюбу, вважаємо, що ідея світського шлюбу закріплена у ст. 21 Сімейного кодексу України потребує перегляду. Зокрема, можна впровадити принцип рівності релігійного та світського шлюбу, як це, наприклад, передбачає право Чехії та Литви [7, с. 138], оскільки це, на наш погляд, більше відповідає цивільно-правовій традиції українського народу.

#### *Джерела та література*

1. Бойко І. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX-XX ст.) / І. Бойко. – Київ: Атіка, 2012. – 348 с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 730 с.
3. Буркут І. Буковина у планах Великої Румунії // Буковина 1918–1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток / І. Буркут. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 30–57.
4. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів: ЛНУ імені І. Франка, 2002. – 752 с.
5. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – Київ: ІнЮре, 2007. – 626 с.
6. Кульчицький В., Левицька І. Джерела, структура, основні положення Австрійського цивільного кодексу 1811 р. / В. Кульчицький, І. Левицька // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – Вип. 48. – 2009. – С. 46–51.
7. Лопата Н. О. Проблема розуміння шлюбу у сучасному суспільстві / Н. О. Лопата // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – №2(5) – 2013. – С. 137–140.
8. Никифорак М. З історії кодифікації австрійського цивільного та цивільно-процесуального права / М. Никифорак // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство». – 2000. – Випуск 82. – С. 18–21.
9. Рогач О. Я. Кодифікаційні акти в системі законодавства України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. Я. Рогач. – Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2003 – 20 с.
10. Ромовська З. Українське цивільне право: загальна частина. Академічний курс / З. Ромовська. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.
11. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) / Б. Й. Тищик. – Львів: Світ, 2013. – 752 с.
12. Французский гражданский кодекс 1804 г. / Пер. с франц. И. С. Перетерского. – М.: б.в., 1941 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.ipsu.udsu.ru/download/kafedra.../fgk.doc](http://www.ipsu.udsu.ru/download/kafedra.../fgk.doc).
13. Харитонов С. О. Цивільні кодекси пасіонарного типу: європейські прототиби / С. О. Харитонов // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 66. – С. 7–16.
14. Bardach J. Historia państwa i prawa Polski: Od rozbiorów do uwłaszczenia. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964. – 865 s.
15. Codul Civil. Decreta la 26 Noiembrie 1864. Promulgat la 4 Decembrie 1864. Pus in aplicare la 1 Decembrie 1865. – Bucuresti: Teora, 2000. – 1488 p.

16. Eisler J. Polska: dzieje polityczne ostatnich dwustu lat / Jerzy Eisler, Andrzej Szwarc, Paweł Piotr Wieczorkiewicz. – Warszawa : Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, 1997. – 275 s.
17. Istoria românilor: Cu o privire mai largă asupra culturii / By Ion Țurcanu. – Braila : Editura Istros, 2007. – 311 p.
18. Kamiński H. Polska: droga do niepodległości / Hadrian Kamiński, Małgorzata Ziemińska. – Warszawa, 2008. – 160 s.
19. Kodex Napoleona z przypisami: ciąg trzy. – Warszawa: Drukarnia Xięży Pijarów, 1811. – 580 s.
20. Konic H. Prawo o zobowiązaniach : zobowiązania szczególne: spółka, pożyczka, skład, umowy losowe, pełnomocnictwo, poręczenie, układy pojednawcze i zastaw: wykład ustaw, obowiązujących w b. Królestwie Kongresowym, b. zaborach niemieckim i austriackim, na Kresach Wschod. oraz kodeksu szwajcarskiego / Henryk Konic. – Warszawa, 1930. – 605 s.
21. Makilla D. Historia prawa na ziemiach polskich: zarys wykładu / Dariusz Makilla, Zbigniew Naworski. – Toruń: Towarzystwo Wspierania Nauki Glob, 2000. – Cz. II : Polska pod zaborami. – 470 s.
22. Powszechny Austriacki Kodeks Cywilny z uzupełniającymi ustawami i rozporządzeniami objaśniony orzeczeniami sadu najwyższego. Przez prof. St. Wroblewskiego, część pierwsza (§§ 1-937). – Kraków : Leon Frommer: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarz. J. Filipowskiego, 1914. – 796 s.
23. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Kodeks zobowiązań // Dziennik Ustaw. – 1933. – N 82. – Poz. 598.
24. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Przepisy wprowadzające Kodeks zobowiązań // Kodeks Napoleona. Kodeks cywilny Królestwa Polskiego. Kodeks zobowiązań i inne przepisy obowiązujące w województwach centralnych / Wstępem opatrzył Andrzej Mączyński. – Warszawa, 2008. – S. 221-357.
25. Sójka-Zielińska K. Kodeks Napoleona. Historia i współczesność. – Warszawa : Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2008. – 585 s.
26. Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe) // Dziennik Ustaw. – № 101. – Poz. 580 i 581. – S. 1122-1125.

**Тыщик Б., Сырко М. Влияние Гражданского кодекса Франции 1804 г. на правовое регулирование гражданских отношений в Буковине и Галичине.** В статье исследовано влияние Гражданского кодекса Франции 1804 г. на правовое регулирование гражданских правоотношений в Буковине и Галичине. Рассмотрено общие и отличительные черты французского и австрийского гражданских кодексов. Исследовано влияние Гражданского кодекса Франции на законодательство Румынии и Польши. Сделаны выводы, что влияние Гражданского кодекса Франции сыграло важную роль в правовом регулировании, хотя это влияние было не прямым, а косвенным. В румынском и польском гражданском законодательстве нашли отражение основоположные принципы, многие из которых закреплены и в современном законодательстве Украины. Не нашли поддержки ни в румынском, ни в польском обществе нормы об исключительно светском характере брака. Поэтому в семейном праве обоих государств был сохранен религиозный характер брака, что соответствует гражданско-правовой традиции румынского и польского народов.

**Ключевые слова:** Гражданский кодекс Франции 1804 г., гражданские правоотношения, гражданско-правовая традиция, Буковина, Галичина, Румыния, Польша.

**Tyshchyk B., Syrko M. Influence of Civil Code of France 1804 on Legal Regulation of Civil Relations in Bukovina and Galicia.** The influence of Civil Code of France 1804 on legal regulation of civil relations in Bukovina and Galicia has been researched in the article. Convergent and divergent features of French and Austrian Civil Codes have been considered. The influence of Civil Code of France on legislation of Romania and Poland has been investigated. It has been concluded that Civil Code of France 1804 played a significant role in legal regulation of civil relations in Galicia and Bukovina; however it had an indirect influence. Fundamental principles, many of which are fixed in modern civil legislation of Ukraine, were reflected in Romanian and Polish legislation systems. Norms concerning secularism of marriage were approved neither by Romanian, nor by Polish societies. As a consequences, family law of both states preserved religious nature of marriage which corresponds to civil-legal tradition of Romanian and Polish nations.

**Key words:** Civil Code of France 1804, civil relations, civil-legal tradition, Bukovina, Galicia, Romania, Poland.